

Қазақша жазу тақырыпы жаңа ережелер (*)

1. Даусты «ы» ноқатсыз «<»», «<»», «<» хәрфімен жазылады, жарты дауысты «и» астына екі ноқат қойылып «<»», «<»», «<» хәрфімен жазылады. «<» (ы) хәрфі бітеу буында гәнә жазылмайды, бас буын ашық болса, онда да қалмай жазылып отырады. «<» (ы) бас буында жазылмайды деген ереже бұзылады.

2. «<» хәрфімен (үтірлі «<»») дауысты «ү» ғана жазылады, жарты дауысты «у» үстіне үш ноқат қойылған «<» хәрфімен жазылады.

3. Астында тік жөнді екі ноқаты бар «<» хәрфі қазақ әліпбиінен шығарылады, мұның орнына үшкіл қалпты «<» (е) жазылады. Сөздің бас буынында «<» (е) орнына «<» жазылады деген ереже бұзылады.

4. Қазақ тіліне сіңісіп кеткен, ішінде қазақ тілінде жоқ «х», «ч», «ф», «h» дыбыстары бар жат сөздерді жазу үшін қазақ әліпбиіне ғарабтың «خ» (х), «ش» (ч), «ف» (ф), «ه» (h) хәрфтері кіреді. Бұл төрт хәрфпен белгіленетін дыбыстар да қазақтың өз тіліндегі дыбыстар сықылды, әр қайсысы екі түрлі, қатты да, жұмсақ та айтылады делініп, бұл хәрфтермен жазылған сөздердің алдында да керегінде дәйекші («<») қойылып жазылады.

5. Ішінде «خ» (х), «ش» (ч), «ف» (ф), «ه» (h) дыбыстары бар жат сөздер, мағынасы бұзылып кетпейтін болса, ішіндегі жат дыбыстары шығарылып, орнына қазақ тіліндегі дыбыстар қойылып, қазақ тілінің дыбыс қиынына үйлестіріліп айтылып, һәм солай жазылады. Жоғарғы төрт хәрф, ішіндегі жат дыбыстарды шығарып тастағанда сөздің мағынасы бұзылып кететін болғанда гәнә, сол жат дыбыстарды белгілеу үшін жазылады. Ондай сөздерді әркім әртүрлі жазып кетпейтін болуы үшін Білім кемесиесі жат сөздерді тізіп, лұғат жазып шығарады.

6. «<» (у)-дың алдында дұдамал естілетін дауысты дыбыстың «<» (ү), «<» (ы) екенін: дұдамал дыбысты ашық буынның аяғына келтіріп, сөзді өзгертіп айтқанда «ү» болып естілсе, «<» хәрфі жазылады («сұуы» – «сүу»; «тұуы» – «түу»); «ы» болып естілсе, «<» (ы) хәрфі тақырыпты ереже бойынша ашық буында жазылып, бітеу буында жазылмайды («жазыуы» – «жазу»; «сұлуы» – «сүлу», «оқуы» – «оқу»).

7. Бұрын «тн» болып жазылатын етстік жалғауы «<» (ү) хәрфімен «түн» делініп жазылады («оқитүн», «жазатүн»).

8. Қосалқы сөздер түбір сөзге сызықшамен («-») жалғанып жазылады.

9. «Ма», «ба» қосалқы сөздері түбір сөзбен жалғаудың арасында келсе, түбір сөзге сызықшамен жалғанып, жалғаумен бірге жазылады («келе-місін», «жақсы-мысын»). Бұл сөздер «еді» деген етістіктің алдында келіп, өзінің алдындағы сөзбен үшеуі бір сөз сықылды айтылатын болса, қосалқы сөз алдындағы сөзге сызықшамен жалғанып, «еді» бөлек жазылады («келер-ме еді», «келер-ме екен»).

10. «Еді» деген етістік пен алдындағы сөздің арасында «игі» деген сөз болып, үшеуі бір сөз сықылды айтылатын болса да, үшеуі үш бөлек жазылады («келсе игі еді»).

11. Жалпылағыш қос сөздер арасына сызықша қойылып жазылады («аяқтабақ», «төсек-орын», «киім-гешек»). Жалқылағыш қос сөздің екеуі бірдей

қатты, я екеуі де жұмсақ айтылатын болса, екеуі бірге жазылады. Біреуі қатты, біреуі жұмсақ айтылатын болса, арасына сызықша қойылып жазылады («басқұр», «жел-бау», «Сандыбай», «Тәтті-бай», «Кене-сары»).

12. Етістіктің бірінші жақық жалғауы «-м» болса, оған сәйкес екінші жақтық жалғау «-ң» болады. Етістіктің бірінші жақтық жалғауы «-мын» болғанда, оған сәйкес екінші жақтық «-сын» болады («бардым» – «бардың»; «барамын» – «барасын»).

13. Сан белгісіне ғарабша цифрлар (1, 2, 3...) алынады. Ғарабша цифрмен нөмірленген бір ұғым өз ішінен жіктеліп, әрбір жігін нөмірлеу үшін, һәм басқа сол сықылды орындарда һүнді цифрлары (١, ٢, ٣...) жазылады. Ғараб цифрларымен нөмірленген ұғымдарды тап-тапқа бөліп, әр тапты нөмірлеу үшін һәм басқа сол сықылды орындарда Рум цифрлары (I, II, III...) қолданылады. «Нөмір» деген сөзді белгілеу үшін Латынша «N» хәрфі жазылады, әуелі цифр жазылып, «N» цифрдың сол жағына жазылады («72-нші нөмір» деген сөз «№72» болып жазылады).

(*) Баспаханада нүктесіз «-» жоқтығынан әзірге нүктесіз басылады және шолақ «й» (۷)-дың қос нүктесі де әзірге болмай тұр. Жаңа емлә бойынша Қазаннан күтіп тұрған хәрфтер келген соң басыла бастайды.

Қазақстан Респүблйкесінің оқу кәмесері: **Залыұлы Нұғыман**

Қазақ Білім кемесиесінің бастығы: **Байтұрсынұлы Ахмет**

Қазақ Білім кемесиесінің хатшысы: **Омарұлы Елдес**

«Еңбекшіл қазақ» газеті,

1923 жыл, №67.

«Қазақ тілі» газеті,

1923 жыл, №22, 2 б